

Vlaams
Parlement

ingediend op **1954** (2018-2019) – Nr. 1
10 april 2019 (2018-2019)

Verslag van de gedachtewisseling

namens de Commissie voor Brussel en de Vlaamse Rand
uitgebracht door Karl Vanlouwe

over de vierde Brusselse taalbarometer

Samenstelling van de Commissie voor Brussel en de Vlaamse Rand:

Voorzitter: Katia Segers.

Vaste leden:

Lieve Maes, Peter Persyn, Willy Segers, Jan Van Esbroeck, Karl Vanlouwe, Elke Wouters;
Michel Doomst, Katrien Partyka, Joris Poschet, Peter Van Rompuy;
Lionel Bajart, Jo De Ro;
Yamila Idrissi, Katia Segers;
Elke Van den Brandt.

Plaatsvervangers:

Piet De Bruyn, Matthias Diependaele, Marc Hendrickx, Marius Meremans, Nadia Sminate,
Karim Van Overmeire;
Karin Brouwers, Sonja Claes, Martine Fournier, Ward Kennes;
Franc Bogovic, Gwenny De Vroe;
Bruno Tobback, Joris Vandenbroucke;
An Moerenhout.

Toegevoegde leden:

Tom Van Grieken;
Christian Van Eyken.

INHOUD

1. Uiteenzetting door prof. Rudi Janssens (VUB - BRIO)	4
2. Uiteenzetting door Sven Gatz, viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel	9
3. Gedachtewisseling	12
3.1. Vragen en reacties van Elke Van den Brandt.....	12
3.2. Vragen en reacties van Karl Vanlouwe	13
3.3. Vragen en reacties van Willy Segers	15
3.4. Vragen en reacties van Katia Segers	16
3.5. Antwoord van Rudi Janssens en reacties van leden	16
3.6. Antwoord van de minister en reactie van een lid	19
Gebruikte afkortingen	22

Bijlage: zie [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be

De Commissie voor Brussel en de Vlaamse Rand hield op 20 maart 2019 een gedachtewisseling over de vierde Brusselse taalbarometer. Professor Rudi Janssens (VUB – BRIO) lichtte de vierde Brusselse taalbarometer toe, waarna Sven Gatz, viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel, reageerde op de conclusies van de studie. Daarna volgde een gedachtewisseling onder alle aanwezigen.

Voor de presentatie bij deze gedachtewisseling (bijlage) wordt verwezen naar de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

1. Uiteenzetting door prof. Rudi Janssens (VUB - BRIO)

Rudi Janssens licht de context en de resultaten van de taalbarometer toe. Hij behandelt achtereenvolgens: de context, de verschillende talen die in Brussel worden gesproken, de thuistalen van de Brusselaars en de manier waarop een dergelijke stedelijke meertaligheid functioneert. De focus ligt daarbij op het Nederlands.

Het BRIO-taalbarometeronderzoek heeft een zekere traditie. Het wordt voor de vierde keer uitgevoerd in Brussel. Het is geen talentelling, maar een taalsurvey. Dat betekent dat een aantal mensen worden bevraagd rond hun taalgebruik en hun taalkennis in Brussel. Het onderzoek gebeurt bottom-up: er wordt gekeken naar welke talen de mensen spreken, hoe ze die talen gebruiken en in welke context, los van vooropgestelde hypotheses.

Er werden vier metingen uitgevoerd. Er is dus een genuanceerde interpretatie mogelijk. Het rapport is opgevat als een soort van werkboek, met heel wat tabellen.

Hoe werd er te werk gegaan voor het onderzoek? Het Rijksregister trekt een representatieve steekproef van 2500 Brusselaars, op basis van leeftijd, geslacht en woonplaats. Die personen worden dan face to face ondervraagd over hun taalkennis. Dat gebeurt steeds op dezelfde manier, zodat het vergelijkbaar is met de vorige streekproef in Brussel en ook met de steekproef die wordt afgenomen in de Vlaamse Rand. Momenteel wordt de tweede taalbarometer in de Vlaamse Rand uitgevoerd. De vragenlijsten zijn opgesteld in zes talen: Nederlands, Frans, Engels, Arabisch, Roemeens en Pools. De enquêtes werden afgenomen in 2017-2018.

Wat is de context? In vergelijking met de eerste steekproef is Brussel grondig veranderd. Tussen 2000 en 2016 is er een grote verschuiving binnen zijn bevolking gebeurd (tabel 1.3. Gelaagde diversiteit van TB1 en TB4). Bovendien moet men er rekening mee houden dat jaarlijks ongeveer 10 procent van de Brusselaars verhuist (intern en extern). De bevolking is dus een dynamisch gegeven, terwijl ze in Vlaanderen veel stabiel is.

De tabel over de taalkennis in het algemeen geeft een beeld van de evolutie van de percentages bevraagden die zelf zeggen dat ze een bepaalde taal goed tot uitstekend spreken, dat ze zich comfortabel voelen om in die taal een conversatie aan te gaan. Het Frans blijft de belangrijkste taal, maar de kennis ervan daalt stilaan een beetje. 87 procent van de Brusselaars beweert goed tot uitstekend Frans te spreken. De kennis van het Nederlands neemt stelselmatig af, tot 16,3 procent. Het Engels trappelt ter plaatse, met 34,4 procent. Het Arabisch was prominenter aanwezig bij het vorige onderzoek dan nu. Vooral de jongeren zeiden toen dat ze goed tot uitstekend Arabisch spraken. Verder zijn er het Spaans, Italiaans, Duits en Portugees. Een aantal talen, zoals het Bulgaars, Roemeens en Pools, komen meer op. De kennis ervan schommelt echter maar tussen de 0 en 2 procent.

Hoe wordt het Nederlands verworven? De twee grote blokken worden gevormd door de personen die thuis en de personen die via het onderwijs het Nederlands leren. Maar het kan ook elders gebeuren, bijvoorbeeld via de partner. Er valt daarbij een onverwachte evolutie waar te nemen. Uit de drie vorige taalbarometers bleek dat ongeveer de helft van de personen het Nederlands thuis leerde, met daarbij een groeiende groep in combinatie met een andere taal dan het Nederlands. Ook dat is nu nog het geval. 31 procent van de mensen die goed tot uitstekend Nederlands spreken, groeide op in een gezin waar uitsluitend Nederlands werd gesproken; 40 procent in combinatie met het Frans en 1 procent in combinatie met een andere taal.

Van de personen die het Nederlands via het onderwijs aangeleerd krijgen, groeit de groep die het via het Nederlandstalige onderwijs leert, zijn er een aantal personen met een gemengd curriculum en is er ten slotte een duidelijke afname van personen die de taal via het Franstalig onderwijs leren.

Steeds meer personen beweren dat ze het Nederlands goed spreken omdat ze die taal van thuis uit kennen en steeds minder personen hebben de taal ergens anders geleerd. Vanwaar komen die verschuivingen, vooral tussen die derde en vierde taalbarometer?

De eerste idee was: door de toename van de diversiteit zal de kennis van het Nederlands dalen, want die personen zullen geen Nederlands spreken. Maar wat blijkt? Het zijn vooral de Belgen die steeds minder Nederlands spreken. De taalbarometer in 2000 gaf aan dat net geen 40 procent van de Belgen die in Brussel wonen, goed tot uitstekend Nederlands spreekt; nu is dat nog slechts 17,4 procent. Er is zowel een afname bij de Belgen geboren in Brussel als bij die geboren in Vlaanderen en Wallonië.

Hoe komt het dat van de Belgen die in Brussel wonen en geboren werden in Vlaanderen, slechts 70 procent goed tot uitstekend Nederlands spreekt? De reden is dat ze niet Nederlandstalig zijn, maar wel in Vlaanderen werden geboren en dan naar Brussel verhuisden. De mensen die uit eentalig Nederlandstalige gezinnen komen, vormen minder dan de helft van diegenen die vanuit Vlaanderen naar Brussel verhuizen. Taal is geen primaire reden maar speelt wel mee in de beslissing om te verhuizen.

Bij de EU-burgers blijft het percentage dat Nederlands spreekt vrij constant. Bij de niet-EU-burgers is er een stijging van de kennis van het Nederlands.

Het kalf ligt dus een beetje gebonden bij de Belgen.

Wat betreft de taalkennis naar onderwijsachtergrond, werden alleen mensen jonger dan dertig jaar bevestigd, om zoveel mogelijk beïnvloedende factoren te vermijden. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen het Nederlandstalig en het Franstalig onderwijs en verder tussen diegenen die in Brussel, Vlaanderen of Wallonië schoolliepen. De kennis van het Frans neemt geleidelijk af en schommelt rond 70 procent bij diegenen die naar het Nederlandstalig onderwijs gingen en momenteel in Brussel wonen. Wat de kennis van het Nederlands betreft, is er een drastische daling in het Brussels Franstalig onderwijs, van 20 procent in 2000 naar 8 procent nu. De kennis van het Engels ligt dan weer rond de 70 procent voor wie in het Nederlandstalig onderwijs heeft schoolgelopen en rond de 40 procent voor wie naar het Franstalig onderwijs ging.

Een van de verklaringen waarom de groep met thuistaal Nederlands zoveel groter geworden is en de groep die het Nederlands verworven heeft via het onderwijs zoveel kleiner, ligt in het feit dat er van de mensen die naar het Franstalig

onderwijs geweest zijn, slechts een heel kleine groep is die vlot Nederlands spreekt in Brussel.

Het onderzoek brengt een taalparadox aan het licht. Aan de ene kant is er het aanbod dat daalt. De kennis van het Nederlands in het algemeen in Brussel neemt af. De overdracht via het Franstalig onderwijs daalt. Er is verder ook een negatieve identificatie met het Nederlands. In de enquête wordt er bijvoorbeeld gevraagd met wie mensen zich kunnen identificeren en met wie niet. In de tweede taalbarometer, in 2007, stelt 1,8 procent van de mensen dat ze zich niet kunnen identificeren met een Nederlandstalige. Dat aantal is nu al opgelopen tot 30 procent. Er is dus een negatieve boodschap aan de kant van het aanbod van het Nederlands. Aan de andere kant is er de vraag, die net stijgt. Tweetaligheid is essentieel op de arbeidsmarkt. Het is ook een deel van de Brusselse identiteit. Meer dan 80 procent van de bevrraagden stelt dat het belangrijk is om Nederlands te kennen. En elk jaar stijgt de vraag naar taalcursussen Nederlands voor volwassenen. Enerzijds daalt dus de kennis, maar anderzijds stijgt de vraag naar de kennis van het Nederlands. Men moet Nederlands kennen op school, maar achteraf blijkt men de taal vaak niet te kennen, hoewel men die wel nodig heeft, bijvoorbeeld op de arbeidsmarkt.

Ter illustratie daarvan geeft Rudi Janssens een overzicht van de werklozen die deelnamen aan de bevraging. De definitie van werkloze luidt daarbij: iemand die niet werkt en zich beschikbaar wil stellen op de arbeidsmarkt. 90 procent van de werklozen spreekt geen Nederlands. Slechts 2 procent is drietalig Frans/Engels/Nederlands. In de combinatie Frans/Engels zijn er meer werklozen dan in de combinatie Nederlands/Frans. De rapporten van Actiris tonen dat de combinatie Nederlands/Frans veel meer gegeerd is op de arbeidsmarkt dan de combinatie Frans/Engels of Nederlands/Engels.

Welke talen worden er thuis gesproken? Er wordt een onderscheid gemaakt tussen vijf categorieën: uitsluitend Frans, uitsluitend Nederlands, Frans én Nederlands, Frans in combinatie met een andere taal, of een andere taal. De groep die van thuis uit enkel Nederlands spreekt, daalde tussen 2000 en 2006, maar bleef nadien vrij stabiel. Wat wél is toegenomen, is het aantal personen dat opgroeide in een gezin waar uitsluitend Frans wordt gesproken. Dat gaat dan ten koste van de andere categorieën.

Wie zijn de personen die opgroeiden in een eentalig Franstalig gezin? In vergelijking met de vroegere surveys blijkt het aandeel van Fransen significant groter te zijn geworden. Na de Belgen vormen de Fransen de grootste groep die in Brussel leeft. Ook het aandeel van Afrikanen is significant toegenomen.

Er is verder een surplus van de interne migratie. Er zijn personen die vanuit België, en vooral vanuit Vlaanderen, naar Brussel verhuizen. Daar zijn heel wat Franstaligen bij. Taal kan dus ook een rol spelen bij de verhuisbewegingen. Op basis van de beschikbare cijfers kan men niet achterhalen in welke mate taal meespeelt bij de externe migratie, bij wie naar Brussel komt en wie Brussel verlaat.

Er is verder een evolutie op het vlak van de partnerkeuze. Bij personen met een Marokkaanse achtergrond, van de tweede, derde en vierde generatie, kwam het merendeel van de partners vroeger uit het geboorteland. Nu komt het merendeel van die partners uit België. De huwelijksmarkt is dus veel meer lokaal geworden. Die gezinnen schakelen gemakkelijker over naar het Frans.

Een andere factor is het taalverlies van andere talen bij partnerkeuze. Er zijn bijvoorbeeld nog nooit zo veel mensen uit eentalig Nederlandstalige gezinnen geweest die een Franstalige partner hebben in Brussel. Dat geldt ook voor andere

combinaties. De anderstaligen vormen daarop een uitzondering. Twee mensen die van thuis uit geen Frans spreken, zullen ook in Brussel geen Frans spreken.

Wat is de evolutie bij de personen die opgroeiden in een eentalig Nederlandstalig gezin? Die zijn doorgaans veel jonger, zeker in vergelijking met 2000. In 2000 was het clichébeeld dat Nederlandstaligen vooral te vinden waren in de groep van oudere Brusselaars. Dat is nu niet langer het geval. De gemiddelde leeftijd ligt significant lager.

Er is ook een andere houding ten opzichte van het Frans. Er zijn in Brussel nog nooit zoveel Nederlandstaligen geweest met een Franstalige partner. Die houding uit zich ook in het taalgebruik. Hoe gedragen die personen zich in bepaalde situaties? De spreker geeft het voorbeeld van het gemeentehuis, waarin de ambtenaar enkel Frans spreekt. In 2000 gaf zo'n 40 procent van de bevrraagden aan dat ze zouden overschakelen naar het Frans, nu zou bijna 90 procent dat doen. Het is dubbel. Enerzijds zullen Nederlandstaligen makkelijker Frans spreken omdat hun houding ten opzichte van die taal en meertaligheid wat veranderd is. Anderzijds moet je natuurlijk ook de mogelijkheid hebben om Nederlands te spreken, bijvoorbeeld in het gemeentehuis. De taalkennis van ambtenaren gaat erop achteruit. Je kunt moeilijk Nederlands spreken met iemand die geen Nederlands kent.

Er is ook een andere houding ten opzichte van die meertaligheid. Het overgrote deel van Nederlandstaligen in Brussel is voorstander van een of andere vorm van meertalig onderwijs in plaats van het huidige onderwijs.

Ten slotte identificeren de Nederlandstaligen zich minder dan vroeger met termen als 'Nederlandstalige' of 'Vlaming'. Ze voelen zich veeleer Brusselaar. Ook geven ze, anders dan vroeger, te kennen op termijn graag in Brussel te blijven wonen.

Wat de stedelijke meertaligheid betreft, wijst Rudi Janssens op de veranderde context. De diversiteit is verhoogd. Er zijn meer talen te horen. Mensen gebruiken meer talen. Daardoor vermindert het aandeel van het Nederlands automatisch.

Daarnaast is er een veranderend taalgebruik. De nood aan de officiële talen is veel minder groot. Het valt buitenlandse studenten op dat de inwoners van Brussel verschillende talen mixen in een en hetzelfde gesprek. Verder stellen ze vast dat ze in Brussel eigenlijk geen Nederlands of Frans hoeven te kennen. Het gebruik van automaten en zelfbediening is daar niet vreemd aan. Ze hebben de officiële talen van België niet nodig om zich uit te drukken. Naast hun moedertaal spreken die studenten Engels.

Ten slotte is er ook de technologische evolutie. Vanwaar je ook komt in de wereld of in Europa, je kunt dagelijks de media volgen uit je eigen land, je kunt dagelijks chatten met vrienden in je eigen taal. Dat fenomeen heet transnationalisme. Mensen leven in twee landen tegelijk. Een opvallend voorbeeld daarvan waren de verkiezingen in Turkije. Die hadden ook een effect in Vlaanderen. De Turkse gemeenschap in Vlaanderen reageerde verdeeld, net zoals in Turkije.

Wat betreft het taalgebruik op de werkvloer is er een belangrijke verschuiving die zich vijf jaar geleden doorzette en nu bevestigd wordt. De cijfers hebben betrekking op personen die in Brussel wonen en in Brussel werken. In 2000 gebruikte 73,3 procent van hen enkel het Frans op de werkvloer, nu is dat slechts 33,9 procent. De combinatie Nederlands/Frans neemt toe, net als de combinatie Frans/Engels en Nederlands/Frans/Engels. Het combineren van talen op de werkvloer wordt steeds belangrijker. Als je enkel Frans spreekt, wordt het moeilijker om aan de bak te komen. Dat zie je ook in de werkloosheidscijfers: 90

procent van de werklozen spreekt uitsluitend Frans en daarnaast misschien ook nog talen die niet zo nuttig zijn op de arbeidsmarkt, aangezien die zich concentreert op Frans, Nederlands en Engels.

Het taalgebruik in de buurt volgt een gelijksoortig patroon. Er wordt wel meer Frans gesproken, maar waar in 2000 77,4 procent uitsluitend Frans sprak, is dat nu nog 54,6 procent. Ook daar zie je die combinaties van talen. Men communiceert in de buurt veel minder in standaardtalen, maar men zet het persoonlijke repertoire waarover men beschikt veel meer in.

Hoe evolueren die talen? Men heeft lang gedacht dat het Frans, als dominante taal, stilaan alles zou overnemen in de communicatie. Maar eigenlijk gebeurt het omgekeerde. Frans blijft de dominante taal, maar meer en meer in combinatie met andere talen en minder als enige taal. De spreker geeft een aantal cijfers van mensen uit eentalig Franstalige gezinnen. Vroeger gebruikte meer dan 90 procent uitsluitend het Frans bij het winkelen, nu is dat nog 63,8 procent. Ook hier stijgt het gebruik van de verschillende combinaties van talen Frans/Nederlands, Frans/Engels, Frans/Nederlands/Engels.

Eveneens belangrijk is de kloof tussen taalkennis en taalgebruik. Om een taal te gebruiken, moet men de standaardtaal niet perfect beheersen. Dat gebeurt meer en meer in Brussel. Zo zegt 16,3 procent van de bevroegden goed tot uitstekend Nederlands te spreken. 23,9 procent zegt dat Nederlands ook te gebruiken in de buurt en 46,2 procent spreekt Nederlands op het werk. Je hoeft een taal dus niet perfect te kennen om ze te gebruiken. En dus mag men zich niet blindstaren op de cijfers van mensen die een taal goed tot uitstekend kennen, maar moet men ook kijken naar het gebruik. Dat is niet typisch voor Brussel, maar komt tot uiting in alle onderzoeken, in alle landen. Mensen vertrekken veel meer van hun persoonlijk repertoire dan van de standaardtalen. Taalcombinaties worden alsmear belangrijker.

Rudi Janssens komt tot een aantal conclusies. Er zijn een aantal algemene tendensen. De evolutie van de taalkennis en de thuishalen correspondeert niet met het veranderend taalgebruik. Het is niet omdat een taal meer of minder goed gesproken wordt, door meer of minder mensen, dat die taal ook meer of minder zal worden gebruikt. Er zijn andere manieren van taalgebruik.

Ook is er een positievere houding ten aanzien van tweetaligheid. Enerzijds staat men wel negatief tegenover de Vlaming, het Nederlands. Anderzijds is er een breed draagvlak voor die tweetaligheid en de erkenning van de nood om het Nederlands te kennen.

Onderwijs is een pijnpunt. Er zou een en ander moeten gebeuren op vlak van het taalonderwijs.

Ten slotte neemt de kennis van het Engels niet spectaculair toe, maar het gebruik ervan wel. In 2000 was het Engels vooral de concurrent van het Frans. Engels werd gesproken in een context waar vroeger vooral Frans werd gesproken. Nu zien we dat het Engels ook op het terrein van het Nederlands komt. Het Engels is overal in Brussel aanwezig als een derde taal.

Rudi Janssens heeft ook een aantal concluderende bemerkingen over de positie van het Nederlands. De kennis ervan daalt: in het Franstalig onderwijs, door partnerkeuze en door de impact van migratie. Daartegenover staat dat de vraag naar de taal pertinentier is dan vroeger. Op die manier is de kennis van het Nederlands meer waard in Brussel dan vroeger.

Er is een stijgende impact van het Nederlandstalig onderwijs. Uit de cijfers blijkt dat van de personen die zeggen dat ze goed of uitstekend Nederlands spreken, het aandeel groeit van personen die thuis geen Nederlands spreken, maar wel naar het Nederlandstalig onderwijs geweest zijn.

Ook stijgt de kennis van het Nederlands bij de niet-Belgen. De taalcursussen zijn erg populair. De spreker merkt op dat er ook personen zijn die behoorlijk Nederlands spreken, maar zichzelf niet beschouwen als iemand die goed of uitstekend Nederlands spreekt.

Het Nederlands als thuistaal blijft stabiel. De groep die het Nederlands als thuistaal heeft, is jonger, meer gericht op meertaligheid en meer gericht op Brussel.

Ten slotte zijn er een aantal onbekende factoren over de positie van het Nederlands. In hoeverre speelt het negatieve imago van het Nederlands een rol? Wat is daarvan het effect op zelfrapportage? Als je je totaal niet kunt vereenzelvigen met Nederlandstaligen, zeg je dan dat je de taal behoorlijk spreekt? België is zowat het enige tweetalige land in Europa waar de tweede taal slechter scoort dan het Engels.

Wat is het effect van de nood aan kennis? Zelfrapportage is de enige manier om heel veel mensen te bevragen en ook om te kunnen vergelijken. In hoeverre gaan mensen, wanneer ze een taal meer en meer nodig hebben, ook zeggen dat ze die taal meer of minder kennen? Iemand die jaarlijks op vakantie gaat naar Spanje, zal misschien vinden dat hij ook wat Spaans kent. Maar tijdens een sollicitatiegesprek zal diezelfde persoon zich misschien geen kennis van het Spaans toedichten. In Brussel wordt de kennis van het Nederlands vaak gevraagd op de arbeidsmarkt. In hoeverre heeft dat een effect op de zelfrapportage?

Er is ten slotte nog een laatste onbekende factor. In welke mate fungeert de stad als een soort van integratiemechanisme? En wat is daarvan het effect voor Vlaanderen? Steeds meer mensen volgen een cursus Nederlands in Brussel. Wat is het effect daarvan in Brussel? Gaan die mensen er op zoek naar een job? Of verhuizen ze naar Vlaanderen? Indien ze naar Vlaanderen verhuizen, worden ze niet meer opgenomen in de cijfers. Van de mensen die Nederlands leren, zijn er misschien maar een beperkt aantal terug te vinden in het onderzoek. Waar zijn die naartoe: werken die in Vlaanderen, leven die in Vlaanderen? Dat is voorlopig nog een blinde vlek.

2. Uiteenzetting door Sven Gatz, viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel

Bij de 'vooronthulling' van de resultaten leek de situatie behoorlijk ingewikkeld. Maar door de diepte van de studie te bekijken en een onderscheid te maken tussen de negatieve en de positieve elementen ervan, kan minister *Sven Gatz* wel een patroon onderscheiden.

Er zijn wel wat negatieve elementen. Ten eerste daalt de kennis van het Nederlands onmiskenbaar of verscherpen de bevraagde personen de appreciatie misschien over zichzelf. Ten tweede is de situatie in het Franstalig onderwijs zorgwekkend. Vier taalbarometers geleden was die al niet goed, met 20 procent goede kennis van het Nederlands op het einde van het secundair onderwijs. Dat is nu tot minder dan 10 procent gezakt, wat zonder meer een kleine catastrofe te noemen is.

Naast die twee voornaamste negatieve punten, ontwaart de minister enkele andere elementen waarover hij vragen heeft, maar die hij neemt zoals ze zijn. Zo

heeft, hoewel het draagvlak voor meertaligheid vergroot, toch nog altijd een derde van de Brusselaars minstens een gecompliceerde relatie met het Nederlands en staat die grote groep er eigenlijk ook wel negatief tegenover. Dat vindt hij merkwaardig, omdat er heel wat inspanningen worden gedaan in de breedte. Hij verwijst dan zowel naar de Brusselminister, de Vlaamse Gemeenschapscommissie als naar de Vlaamse overheid in het algemeen, de Nederlandstalige schepenen in Brussel en een aantal gemeenten die bijkomende Nederlandstalige initiatieven hebben genomen. Dat alles benadrukt de positieve kant of toch 'de normale positie' van dat Nederlands. En toch blijft een relatief grote groep zeggen dat ze zich ongemakkelijk voelen bij het Nederlands en/of Vlaams.

Een vierde negatief element heeft te maken met de grondwettelijke vrijheid van taalgebruik. Een nieuwe generatie van Brusselaars schakelt op straat over van taal. Daarover heeft de minister uiteraard geen oordeel te vellen. Hij verwijst in dat verband naar artikel 30 van de Grondwet: "Het gebruik der talen is vrij.". Maar dat ze dat ook doen in relatie met de administratie, vindt hij op zichzelf wel merkwaardig. Ze mogen dat doen, maar ze beseffen misschien onvoldoende dat ze zich dan eigenlijk in een ondergeschikte positie plaatsen ten aanzien van het bestuur. Want in de meeste gevallen zullen ze niet zo goed de taal spreken, in dit geval het Frans, als de ambtenaar aan de overkant van de balie.

Wat zijn de positieve elementen? Ten eerste: het gebruik van het Nederlands stijgt. Er worden veel meer verschillende talen gebruikt en men vindt dat veel normaler dan vroeger.

Ten tweede het consequent overschakelen van de ene naar de andere taal, maar dan wel als een positief element. Men doet dat niet alleen bij de administratie, maar ook in private taalcontacten. Men denkt daar minder over na; men doet het gewoon. Dat maakt dat het draagvlak voor die meertaligheid toeneemt. Het gebruik van het Nederlands en van andere talen neemt toe in verschillende aspecten van de samenleving: op de werkvloer, in de buurt enzovoort.

Ten derde: het belangrijkste positieve element blijft dat de arbeidsmarkt onverbiddelijk is met betrekking tot de meertaligheid van mensen. Wanneer je meertalig bent, daalt je kans om geen werk te vinden gevoelig. Dat blijft zeer belangrijk. Hoewel Rudi Janssens terecht aangeeft dat het Engels een belangrijke positie inneemt als tweede omgangstaal, naast het Frans, blijkt dat men, als men actief wil zijn op de arbeidsmarkt, die klassieke tweetaligheid Nederlands/Frans, of de nieuwe drietaligheid Frans/Nederlands/Engels nodig heeft.

Een vierde positief punt is onmiskenbaar dat er nog nooit zoveel kinderen in het Nederlandstalig onderwijs hebben schoolgelopen. Bovendien zijn er ook heel wat volwassenen die in het Huis van het Nederlands of bij private taalaanbieders Nederlands willen leren. Dat houdt natuurlijk nauw verband met de vraag van de arbeidsmarkt. Die vraag is heel duidelijk aanwezig. De minister verwijst naar de recent geïntensifieerde acties van Actiris om Brusselse werklozen ook met een minimale kennis van het Nederlands toch de taalgrens te doen oversteken, in functie van het invullen van vacatures.

Er zijn er nog een aantal andere positieve elementen, die misschien wat minder belangrijk zijn in verhouding tot de vorige. Ondanks het feit dat de stad in achttien jaar tijd totaal veranderd is en de vierde taalbarometer dus eigenlijk in een totaal andere stad is gemeten dan de eerste, blijft het aantal Nederlandstaligen in absolute cijfers toch wel stabiel. In deze steeds groeiende stad, van destijds 950.000 inwoners naar nu bijna 1,2 miljoen, lopen er, verspreid over de verschillende gemeenten, nog altijd evenveel Nederlandstaligen rond als in een

Vlaamse stad als Mechelen, Leuven of Brugge. De minister wil dat graag benadrukken.

De laatste tien jaar zijn er ook relatief veel Nederlandstaligen bij gekomen. Dat is ook zichtbaar in de kieslijsten. In het centrum van Brussel en in een aantal gebieden rondom het centrum, is er een verjonging merkbaar. In de tweede kroon, de buitenkant van het gewest, is er nog steeds wat veroudering. Er zijn toch wel hoopvolle tekenen van stabiliteit.

De minister heeft een opmerking bij de stelling dat de stad als integratiemechanisme fungeert. Uit het onderzoek blijkt dat heel de taalmachine die deze stad is en blijft – met name het Nederlandstalig onderwijs en het Huis van het Nederlands – voor een vernederlandsing zorgt van mensen die hier door de migratie belanden. Wanneer zij de stad verlaten, hebben zij vaak al een belangrijke kennis van het Nederlands. Die taalkennis kan hun integratie in het leven in het algemeen bevorderen.

Tot slot komt de minister tot de algemene conclusie, vanuit de positieve punten. Een derde van de inwoners heeft het moeilijk met het Nederlands, maar twee derde is uitgesproken voorstander van die tweetaligheids- of meertaligheidsgedachte. De stelling dat je maar Brusselaar bent als je ook meertalig bent, neemt toe. Dat is een politieke conclusie die hij uit het onderzoek trekt.

Hoe moet de overheid daarmee omgaan? Momenteel bevindt men zich in de grijze zone tussen het einde van een beleidsperiode en wat er in een volgende beleidsperiode kan gebeuren. De persoonlijke uitspraken die de minister nu zal doen, zal hij dus niet meer kunnen omzetten in hard beleid. Uiteraard moet er verder worden geïnvesteerd in het Nederlandstalig onderwijs. Maar hoe gaat de overheid om met dat groter wordend draagvlak rond meertaligheid in Brussel? Wat kan daarmee gebeuren? De verantwoordelijkheid voor de talenkennis ligt hoofdzakelijk bij de gemeenschappen, bij het onderwijs, bij het aanbieden van taallessen voor volwassenen. Er is daarop een correctie en een aanvulling via de arbeidsbemiddeling van Actiris, die daar actief op inzet. De minister verwijst naar de 'Vincent Kompany'-campagne, die effecten heeft gehad en moet worden voortgezet. Hij vergelijkt die campagne met de campagne rond het Nederlandstalig onderwijs van dertig à veertig jaar geleden.

De minister besluit dat het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest een belangrijke rol op te nemen heeft om de meertaligheid te bevorderen. Dat gewest werd tot dusver hoofdzakelijk geconfronteerd met de moeilijke beheersing van de taalproblematiek, met de taalwetgeving enzovoort. De minister ziet een verschuiving van die rol. Hoe kan het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest eenieder sterker maken om zich door meertaligheid beter te integreren in deze stad? Het gewest zou daarin een rol kunnen spelen, in samenwerking met de gemeenschappen, zonder dat het daarbij de rol van die gemeenschappen met betrekking tot het onderwijs overneemt. De ambitie van het gewest zou moeten zijn dat het van zijn burgers meertalige burgers maakt, het liefst op achttien jaar, maar ook in de rest van het leven. Daarom moeten de recente inspanningen van Actiris als voorbeeld dienen voor heel het beleid van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, in samenwerking met de gemeenschappen, om zo de komende jaren een meer uitgewerkt taalbeleid, gericht op meertaligheid, te kunnen ontwikkelen en uitvoeren.

Aangezien Brussel daar rijp voor lijkt te zijn, lijkt het de minister goed daarop in te zetten. De Nederlandstalige Brusselaar heeft daarbij twee keer te winnen. Ten eerste wordt daarmee ook de positie van het Nederlands versterkt. Ten tweede zal een grotere samenhang, een gedeeld burgerschap, een betere stad het

resultaat zijn, wanneer burgers elkaars taal vaker spreken en gebruiken. De aanzet daartoe werd gegeven met de meting van deze taalbarometer.

De minister benadrukt dat hij erin is geslaagd om zeven positieve punten te vinden tegenover vier negatieve. Hij ziet grote kansen voor het Nederlands in het bijzonder en voor de meertaligheid in het algemeen, indien het beleid daarrond nog wordt versterkt.

3. Gedachtewisseling

3.1. Vragen en reacties van Elke Van den Brandt

Volgens *Elke Van den Brandt* heeft deze taalbarometer de verdienste dat hij niet alleen boeiende cijfers geeft, maar ook het debat opentrekt, los van het politieke. In Brussel is taal altijd, met recht en reden, een sterk aan politiek gelinkte materie geweest. Maar het is gezond om af en toe de objectieve bril vast te pakken en te bekijken wat er gaande is. Dat voedt het debat en zorgt ervoor dat men taboeloos over taal kan spreken.

Sommige cijfers zijn herkenbaar, andere eerder verrassend. Zo merkt *Elke Van den Brandt* dat er steeds meer openheid is tegenover het Nederlands. Steeds meer mensen stappen in gesprekken spontaan over op het Nederlands. Maar dat de kennis van het Nederlands daalt, is voor haar dan weer verrassend.

De opmerking van *Rudi Janssens* over de link tussen zelfrapportage en kennis, vindt zij zeer interessant. Ze haalt het voorbeeld aan van haar buurman, die steeds vaker het Nederlands gebruikt, maar daardoor sneller de indruk heeft dat hij het niet beheerst. Het lijkt haar dan ook interessant om die link te onderzoeken. Ze heeft in dat verband een vraag voor de onderzoeker. Vinden de jongeren die het Nederlandstalig onderwijs verlaten, van zichzelf dat zij goed Nederlands kennen of niet? Slaagt het onderwijs erin om anderstaligen die instromen tot een goed niveau van Nederlands te brengen? Er is op dat vlak nog werk aan de winkel. Het niveau van het Nederlands moet nog worden versterkt, zowel in het lager als in het secundair onderwijs, ook in het Nederlandstalig onderwijs. Dat is een van de taboes die moeten worden vastgepakt. Is zo'n studie naar de link tussen zelfrapportage en kennis van een taal mogelijk? En wat met de leerlingen die uitstromen?

Men kan niet om de cijfers heen: het Franstalig onderwijs moet zijn taalbeleid versterken. De kennis van het Nederlands is problematisch, maar ook de kennis van het Engels ligt beduidend lager. Er schort dus iets aan het Franstalig taalbeleid. Het Nederlandstalig onderwijs doet het beter. Hoe komt dat? Is het onderwijs gewoon goed? Of is er een grotere meertaligheid, omdat er een grotere groep anderstaligen instroomt? In welke mate is het Nederlandstalig onderwijs nog in staat om Nederlandstalige kinderen die uit een eentalig Nederlandstalig gezin komen, te laten afstuderen met het gevoel dat ze goed Frans kennen? Wellicht beschikt *Rudi Janssens* over cijfers over de manier waarop Nederlandstaligen kennis van het Frans en anderstaligen kennis van het Nederlands verwerven op de schoolbanken. Moet er worden bijgestuurd op dat vlak? Er is toch een stevige daling vast te stellen van de kennis van het Frans bij leerlingen die uitstromen uit het Nederlandstalig onderwijs, van 90 procent in vorige taalbarometers naar 70 procent in de laatste barometer. Wat is daarvoor de verklaring?

Het parlementslid vindt het confronterend dat zoveel mensen een negatieve perceptie hebben van het Nederlands of van de Vlaamse identiteit. Heeft *Rudi Janssens* zicht op de oorzaak daarvan? Houdt dat verband met de communautaire strijd in het land, die maakt dat Brusselaars een steeds groter gemeenschaps-

gevoel ontwikkelen en zich daartegen afzetten? Of houdt het veeleer verband met de sociaal-economische status van Nederlandstaligen in Brussel, die vaak hoger is dan die van anderstaligen? Als de oorzaak bekend is, kan die worden weggewerkt. Ze verwijst in dat verband ook naar een onderzoek dat BRIO ooit voerde over armoede binnen de groepen Nederlandstaligen en anderstaligen. Daaruit bleek dat 10 procent van de Nederlandstaligen in armoede leefde, tegenover 40 à 50 procent van de anderstaligen.

Elke Van den Brandt deelt de mening van de minister dat er een strategie moet worden opgezet. Er is in Brussel een grote openheid voor het Nederlands. Er wordt meer Nederlands gebruikt, maar de kennis ervan daalt. Er is bij de Brusselaars een vraag naar meertaligheid. Brusselaars willen meertalig zijn. Er is een grotere welwillendheid en openheid op dat vlak. Maar dat leidt niet tot meer meertalige burgers, tenzij ze het van thuis uit zijn. Dat is een interessante vaststelling. De politiek moet zich daarover buigen. Hoe kan men ervoor zorgen dat het onderwijs erin slaagt om die burgers meertalig te maken? Er is daarvoor inderdaad een strategie nodig, die verder moet gaan dan de theorie dat men leerkrachten kan uitwisselen. Het moet toch mogelijk zijn om in Brussel taalonderwijs van topkwaliteit aan te bieden, zodat het meertalige burgers aflevert? Welke elementen moet die strategie volgens de minister bevatten? Onderwijs, de werkvloer, het Huis van het Nederlands enzovoort? Hoe kan men daarvoor zorgen? Hoe kan dat de politiek overstijgen?

Er is in de Brusselse politiek lang een gedeelde strategie geweest om het Nederlands in Brussel sterk te houden en te versterken. Het is van belang dat die strategie ook door Franstaligen wordt gedeeld. De Nederlandstalige Brusselaar moet aan een gemeentelijk loket, in het ziekenhuis, bij de politie, in zijn taal geholpen kunnen worden. Daaraan moet worden gewerkt, over de taalgrenzen heen, en aan de hand van een strategie.

Elke Van den Brandt heeft nog een laatste vraag voor Rudi Janssens. In de vorige taalbarometer was er een stevige stijging van de kennis van het Arabisch merkbaar, die bij de laatste taalbarometer opnieuw gedaald is. Die evolutie is er ook bij het Spaans, Duits en Portugees. Waarom is de boost voor de niet-officiële talen die werd vastgesteld bij de vorige taalbarometer, er nu niet meer?

3.2. Vragen en reacties van Karl Vanlouwe

Volgens *Karl Vanlouwe* is men geen stap vooruit geraakt. De kennis van het Nederlands daalt inderdaad, maar het gebruik ervan neemt toe. Minister Sven Gatz wees op bepaalde positieve elementen van die evolutie. Karl Vanlouwe beaamt dat die er zijn, maar benadrukt dat er ook moet worden gekeken naar de negatieve elementen, om die dan te kunnen wegnemen. De Vlaamse overheid, de huidige Vlaamse Regering, minister Sven Gatz, hebben heel wat initiatieven genomen. Hij denkt aan het onderwijs, het Huis van het Nederlands, het initiatief Model NL, de verschillende conversatietafels enzovoort. De Vlaamse Gemeenschap is zeer inclusief, zeer open. De scholen zijn zeer open ten aanzien van anderstaligen, Franstaligen. Via het een voorrangbeleid probeert men de Nederlandstaligen hun plaats te geven. De spreker vindt het echter verontrustend dat er geen stap vooruit is gezet. In zijn persoonlijke ervaring stelt hij vast dat hoger opgeleide Franstaligen het beter doen, maar dat de kennis van het Nederlands bij lager opgeleiden achteruit is gegaan.

N-VA blijft gehecht aan Brussel en de tweetaligheid in deze stad. Kan men uit de tabellen 4, 5 en 7 uit 'Meertaligheid als opdracht. Een analyse van de Brusselse taalsituatie op basis van taalbarometer 4' van Rudi Janssens concluderen dat de achteruitgang van de kennis van het Nederlands vooral te maken heeft met de gebrekkige kennis van de tweede taal, het Nederlands in het Franstalig

onderwijs, zowel in Brussel als in Wallonië? Het decreet van de Franse Gemeenschap bepaalt dat het Nederlands in Brussel de tweede taal is in het basisonderwijs, maar ook dat de tweede taal in Wallonië het Nederlands of het Engels kan zijn. Dat is uiteraard de verantwoordelijkheid van de Franse Gemeenschap.

Uit de tabellen van Rudi Janssens blijkt dat in de eerste taalbarometer 20 procent van de bevroagden kennis had van het Nederlands; nu is dat nog geen 8 procent. Karl Vanlouwe vindt dat onvoorstelbaar, in een tweetalige stad. Het is geen verwijt aan de Vlaamse Regering, noch aan de ministers Crevits en Gatz. Zij zetten effectief in op die tweetaligheid. Ze erkennen het belang ervan. De collega's van de Franse Gemeenschap blijven de noodzaak daarvan echter ontkennen. Het gebrek aan talenkennis vertaalt zich in een probleem op de arbeidsmarkt. Mensen vinden geen werk. 90 procent van de werklozen spreekt geen Nederlands. Zij kunnen dus ook geen werk vinden in Zaventem, een belangrijke economische motor.

De spreker vindt het een zeer goede zaak dat Actiris daarop de nadruk legt, met de campagne rond Vincent Kompany. Maar tegelijk wijst hij op het belang van het basisonderwijs en het secundair onderwijs van de Franse Gemeenschap, dat tot op heden achterblijft. Hij suggereert om de resultaten van de taalbarometer toe te lichten in het Brussels Parlement of in de COCOF, zodat men ook daar de ernst van de situatie beseft. Hij verwijst naar een voorval in de plenaire vergadering van het Brussels Hoofdstedelijke Parlement, toen een resolutie van N-VA-parlementsleden over de tweetaligheid in het onderwijs werd behandeld. Bijna driekwart van de Franstalige collega's is toen weggegaan uit de plenaire vergadering. Ze wilden het debat niet aangaan. De spreker begrijpt die reactie niet. Hij stelt immers vast dat bepaalde collega's in het Brussels Hoofdstedelijk Parlement toch wel een goede kennis hebben van het Nederlands. Maar er worden geen gepaste maatregelen genomen om het Nederlands te verbeteren. Hij verwijst eveneens naar een vraag die hij stelde in verband met het Inschrijvingsdecreet dat door de COCOF wordt geblokkeerd met een belangenconflict. Vlaanderen investeert ongeveer 5000 à 6000 euro per leerling in het onderwijs, met heel veel aandacht voor de taalkennis. Op zijn vraag aan de COCOF hoeveel de Franse Gemeenschap investeert voor haar leerlingen, moest de COCOF het antwoord schuldig blijven. Op welke manier kunnen de collega's van de Franse Gemeenschap, zowel in Brussel als Wallonië, ervan worden overtuigd om, ten eerste, kennis te nemen van de resultaten van het onderzoek en, ten tweede, daaruit de nodige conclusies te trekken? Hoe kan men ze ervan overtuigen dat de tweetaligheid in het belang is van het onderwijs, van de nieuwkomers, van de werkgelegenheid?

Rudi Janssens stelde dat de meerderheid van de respondenten voor meertalig onderwijs kiest. Karl Vanlouwe heeft daar een andere visie over. Hij is ervan overtuigd dat het onderwijs in Brussel, maar ook in Vlaanderen en Wallonië, meertalige kinderen moet afleveren, met een basiskennis, maar het liefst een grondige kennis van talen. Hoe moet dat gerealiseerd worden? Het immersieonderwijs in Wallonië maakt slechts 1 procent uit. In Brussel is er geen immersieonderwijs, al wordt er wel eens gezegd dat dat het Nederlandstalig onderwijs is, omdat de meeste leerlingen er behoorlijk of goed tweetalig zijn. Is 'meertalig onderwijs' een pedagogisch organisatorisch standpunt of gaat het over de uitkomst? Gaat het over meertalig onderwijs of over meer talen in het onderwijs? In het immersieonderwijs wordt bijvoorbeeld aardrijkskunde of geschiedenis in het Frans gegeven. Zou het niet nuttiger zijn om meer uren Frans of Engels te geven, zodat de nadruk meer ligt op de kennis van de talen?

Uit tabellen 69 en 70 uit bovengenoemde studie blijkt dat Franstaligen vaak onder de categorie 'andere reactie' vallen en dan hoofdzakelijk wijzen op de

verplichte tweetaligheid van dienstverlening. Zijn Franstaligen assertiever in het opeisen van hun rechten qua taal? Schakelen Vlamingen gemakkelijker over, omdat er anders misschien geen communicatie mogelijk is?

Karl Vanlouwe beaamt dat de verantwoordelijkheid zowel bij de gemeenschappen als bij het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest ligt, elk binnen zijn eigen bevoegdheden. Er zou in het beleid van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest inderdaad al veel kunnen worden gedaan, indien men onwettige benoemingen systematisch zou schorsen en de adviezen van de vicegouverneur zou volgen. De Brusselse Hoofdstedelijke Regering zou de nadruk kunnen leggen op de absolute noodzakelijkheid van de tweetaligheid. Men heeft de middelen in handen voor een assertiever beleid, want er is een goede wet, maar die moet wel worden nageleefd.

Ten slotte heeft de spreker een suggestie voor minister Sven Gatz. Er zijn een aantal positieve elementen, maar de negatieve elementen moeten worden weggewerkt. De minister had het onlangs in de plenaire vergadering over een 'absoluut dieptepunt', vandaag noemde hij het 'een kleine catastrofe'. Volgens Karl Vanlouwe gaat het veeleer over een grote catastrofe. De taalwetten worden nog steeds niet nageleefd. Men slaagt er nog steeds niet in om tweetalige leerlingen af te leveren.

De minister voerde een beleid van taalpromotie, met Model NL, het Huis van het Nederlands enzovoort. Er is vooral ingezet op het geven van prikkels, en niet op het afdwingen van de taalwetgeving. Maar de cijfers tonen aan dat de resultaten daarvan uitblijven. Er is daarbij iets dat Karl Vanlouwe tegen de borst stuit. Er werd lang gezegd dat men voorzichtig moest zijn met het gebruik van Vlaamse symbolen. Uit deze studie blijkt dat er inderdaad een negatieve connotatie is met het Nederlands. Nochtans betekent de aanwezigheid van de Vlaamse Gemeenschap in Brussel een meerwaarde op het vlak van onderwijs, cultuur en welzijn. Hoe kan men dat negatief etiket rijmen met het kwaliteitslabel dat het Nederlandstalig onderwijs in Brussel heeft?

Karl Vanlouwe steunt de minister als hij zegt dat het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest ook een rol moet opnemen. Dat kan iets concreter. Als de wet gewoon wordt toegepast en benoemingen die niet voldoen aan de taalwetgeving, worden vernietigd. De minister is lid van het GGC-college, met raadgevende stem. Karl Vanlouwe geeft hem het advies om de taalbarometer op dat college te agenderen. Zo kunnen ze kennisnemen van die cijfers om de juiste beslissingen te nemen.

3.3. Vragen en reacties van Willy Segers

Willy Segers wil het hebben over hoofdstuk 4, Taal en onderwijs, uit de reeds genoemde studie en de link met de Vlaamse Rand. Er is al vaak gediscussieerd over de instroom van Brusselse leerlingen in Nederlandstalige scholen in de Rand. Volgens Luckas Vander Taelen destijds zou dit net de versterking van het Nederlandstalige karakter in Brussel betekenen. Willy Segers merkt dit echter niet in de cijfers, integendeel. De relatief grote groep leerlingen die in Brussel wonen maar in de Rand naar Nederlandstalige scholen gaan, zou ten opzichte van de vorige taalbarometer minstens een status quo of een lichte vooruitgang moeten geven. Dat blijkt echter helemaal niet uit de cijfers. Brengt dit een kwaliteitsverlies van het onderwijs met zich mee? Is het niet het moment om te durven zeggen dat de kwaliteit van het onderwijs onder de gang van zaken lijdt? Hoe kan het kwaliteitsniveau dan worden opgetrokken voor alle talen?

3.4. Vragen en reacties van Katia Segers

Katia Segers ziet een bijzonder complex plaatje, met contradictorische bevindingen. Dat de meertaligheid stijgt, ziet ze als een troef voor het hele land. Het gebruik van het Nederlands stijgt, maar de kennis ervan vermindert. Wat is het effect van de zelfrapportering? Ze kan zich indenken dat mensen snel zeggen dat ze zich wel kunnen behelpen in een bepaalde taal, maar niet dat ze die perfect spreken.

De cijfers tonen aan dat meertaligheid cruciaal is voor de arbeidsmarkt. Er moet dan ook blijvend geïnvesteerd worden in taalonderwijs. *Katia Segers* vindt het dan ook zorgwekkend dat er een achteruitgang is voor zowel het Frans, het Engels als het Nederlands. Dat blijkt ook aan de universiteiten. Tijdens de volgende legislatuur is structureel overleg met het Franstalig onderwijs nodig om na te gaan hoe langs beide kanten het taalonderwijs versterkt kan worden, zodat leerlingen ten minste tweetalig op de arbeidsmarkt komen. Er is meer dan een campagne van Actiris nodig, wat niet betekent dat die niet nodig is en moet worden volgehouden. Wat denkt de minister hierover?

De negatieve identificatie baart *Katia Segers* ook zorgen. In de eerste taalbarometer gaf 1,8 procent aan dat 'Vlaams' of 'Vlaming' een negatieve connotatie opriep. Nu is dat 30 procent. Wat is de verklaring hiervoor? Heeft het politieke klimaat daar een effect op? Het staat in contrast met het feit dat mensen op de werkvloer en in de buurt het Nederlands gebruiken.

3.5. Antwoord van Rudi Janssens en reacties van leden

Rudi Janssens antwoordt eerst op de vragen met betrekking tot het Nederlandstalig onderwijs. Er is een grote kloof tussen een doorsneeschool in Vlaanderen enerzijds en een doorsneeschool in Brussel of de Rand anderzijds. De instrumenten die traditioneel gebruikt werden, voldeden niet meer. Wat zijn dan de nieuwe instrumenten? Er zijn heel wat initiatieven genomen in Brussel om daarnaar op zoek te gaan, maar het is niet duidelijk of het juiste antwoord al is gevonden. Het gaat om een combinatie van verschillende zaken. Zo is er de lerarenopleiding. In Brussel is er een tekort aan plaatsen in de scholen, maar hoe moet je dat opvullen? Er zijn heel weinig leerkrachten met een Nederlandstalige achtergrond die uit Brussel komen. Ze komen een beetje van overal. De studenten worden in de lerarenopleiding ook niet voorbereid om in dergelijke situaties les te geven. Daar is nog veel werk aan de winkel.

Uit de cijfers blijkt dat mensen niet tevreden zijn over het resultaat, de talenkennis. De vraag is hoe dat te veranderen. Een vorm van meertalig onderwijs zou de oplossing kunnen zijn, maar is niet alleenzalmakend. Er moet ook worden gekeken naar de samenstelling van een klas. Voor Franstaligen is het simpeler. Als die naar het Nederlandstalig onderwijs gaan maar in een dominant Franstalige omgeving leven, dan leren ze beide talen. Een Nederlandstalige in Brussel leeft echter ook in een dominant Franstalige omgeving. Er is dus niet één methode om talen bij te brengen.

De talenkennis in het algemeen gaat achteruit. *Rudi Janssens* geeft het voorbeeld van zijn eigen kinderen, die nooit verhandelingen moeten schrijven. Ze zijn misschien verbaal sterker, maar niet op het vlak van schrijven. Dat is ook te zien bij universiteitsstudenten die een paper moeten schrijven. Voor taal is er minder aandacht.

In het Franstalig onderwijs is de aandacht voor taal zelfs een ramp. Gegevens over de taalachtergrond van leerlingen en studenten zijn niet voorhanden. Illustratief is dat *Rudi Janssens* zelf tweemaal in het buitenland moest gaan

spreken over het Frans in Brussel, omdat er langs Franstalige kant geen interesse is voor het Frans in de Franstalige scholen in Brussel. De leerlingen spreken zogezegd allemaal Frans, maar wel allemaal een ander soort van Frans. Dat zou men van ook van de Nederlandstalige leerlingen kunnen zeggen.

Het is typisch voor tweetalige regio's of gemeenten dat de minderheid meestal tweetalig is en de meerderheid veelal eentalig. Men kan denken dat dit een sterke positie is voor de minderheid omdat de administratie tweetalig moet zijn en die dus vol moet lopen met mensen uit de minderheid. Dat is dan echter een probleem voor de meerderheid, waardoor er gezocht wordt naar allerlei mechanismes om dat te vermijden. In de privésector zijn verschillende talen nodig en wie die niet spreekt, komt in de werkloosheid terecht.

De situatie op de arbeidsmarkt is ook sterk veranderd in de loop van de tijd. Vroeger was het voor lager geschoolden voldoende om één taal te spreken; ze konden dan aan de balie zitten en enkel Frans spreken. Maar dat is niet langer oké: ze moeten nu ook wat Nederlands en Engels kennen. Ze spreken daarom niet goed Nederlands, maar ze proberen het wel en hebben er minstens noties van. Dat lijkt in Brussel verbeterd, zij het niet overal.

De identificatie hangt deels samen met het feit dat er minder aandacht is voor het Nederlands in het Franstalig onderwijs. Rudi Janssens weet ook niet hoe het komt dat 'Vlaams' zo negatief wordt bekeken. Volgens hem speelt de politiek deels mee. De taal in de politieke wereld en de dagelijkse wereld verschillen. Mensen kiezen in discussies een bepaalde kant, wat een negatievere houding meebrengt tegenover zij die een andere mening verkondigen.

Het woord 'Vlaming' heeft altijd een negatieve connotatie gehad in Brussel. Iemand met een migratieachtergrond zal soms zelfs tegen een Franstalige 'sale flamand' zeggen, want een Vlaming is wit en rijk. In de studie is men niet zo diep kunnen gaan om na te gaan hoe dit komt. Dat is vroeger wel gebeurd in studies met expats, die dezelfde reactie hadden. De verklaring daarvoor lag bij eigen negatieve ervaringen met Vlamingen of bij de Franstalige pers. Mensen lezen geen Nederlandstalige pers, maar wel de Franstalige en nemen de ideeën van de communautaire discussie over. Zo wordt een bepaald beeld gecreëerd.

Vroeger was 'Vlaams' negatief en was 'Nederlands' nog wel positief. Het is heel opvallend dat in de loop van de jaren 'Nederlands' ook negatiever wordt gezien, want 'Vlaming' en 'Nederlandstalige' worden meer op één hoop gegooid. Het woord 'Franstalig' heeft niet die negatieve connotatie. Het duikt soms wel op dat ook 'Waal' een negatieve connotatie krijgt, wat vroeger niet het geval is. Dat komt door de polarisering in sommige debatten van 'Vlaming' versus 'Waal'.

Nu is er geen specifiek onderzoek gedaan naar het waarom van de negatieve perceptie. Vroeger was er meer ruimte in de bevragingen, maar die duurden dan ook veel langer. Dan was de reactie vaak dat men wel van het Vlaams Blok moest zijn als men kwam vragen welke taal men sprak. Vlaams was fascistisch. Dat soort van redeneringen kreeg men. Dat speelt deels nog altijd mee. Vroeger kon ook nagegaan worden wat het effect was van de media, maar met de sociale media is dat onmogelijk geworden. Het is immers niet langer duidelijk op welke manier mensen zich informeren.

Er zijn dus verschillende elementen die meespelen. Hoe dit gekeerd moet worden, weet Rudi Janssens niet. Waarschijnlijk moet er vertrokken worden van de sterke punten. Omdat de kennis van het Nederlands gegeerd is op de arbeidsmarkt, is de status van die taal verhoogd ten opzichte van vroeger. Vroeger moest je Frans leren om op de arbeidsmarkt aan de bak te komen, nu is

dat Nederlands. Maar het is niet evident om dit om te buigen in een positief beleid. Onderwijs is één element, maar er zijn ook andere.

Wat de Rand betreft: het fenomeen dat zich vroeger in Brussel afspeelde, dringt stilaan tot daar door. De Rand wordt diverser, zeker in bepaalde regio's. Daar doen zich dezelfde problemen voor als in Brussel, maar het grote verschil is dat men er niet in een dominant Franstalige omgeving zit. Brussel is wel dichtbij. Sommige mensen die in de Rand wonen, wonen mentaal in Brussel.

Het effect van de zelfrapportering is moeilijk te achterhalen. De spreker vermoedt dat dit met cijfers uit het onderwijs geanalyseerd kan worden. Hij beschikt enkel over de cijfers van de 2500 ondervraagde volwassenen, maar heeft geen cijfers over de evolutie in het onderwijs, over wie aan de eindtermen voldoet enzovoort. Die cijfers moeten wellicht wel beschikbaar zijn.

Elke Van den Brandt vraagt of Rudi Janssens niet uit de tabellen kan opmaken hoe het met de talenkennis is gesteld van wie uit het Nederlandstalig onderwijs komt, en dat gekruist met de thuistaal. Of zijn de groepen te klein om daaruit conclusies te trekken? *Rudi Janssens* bevestigt dat de groepen daarvoor te klein zijn. Toch zijn er tendensen merkbaar. Hij merkt ook op dat er tussen het afstuderen en de leeftijd van 30 jaar veel kan gebeuren op taalvlak. Als je die groep vier keer na elkaar neemt en je ziet dat de kennis afneemt, zowel in Wallonië als in Vlaanderen, dan kan je vermoeden dat er in dat onderwijs problemen zijn. Mensen uit het onderwijsveld erkennen dat ook. In het onderwijsbeleid, zeker langs Franstalige kant, blijkt het ineens geen of veel minder een probleem te zijn.

Karl Vanlouwe heeft in zijn betoog een fundamenteel onderscheid gemaakt tussen meertalig onderwijs via bijvoorbeeld immersie en meer talenonderricht in het onderwijs. Immersieonderwijs bestaat in Wallonië. Toch tonen de cijfers aan dat de kennis van het Nederlands in Wallonië 6 procent achteruitgaat. *Rudi Janssens* wijst erop dat het gaat om mensen die les hebben gevolgd in Wallonië en dan naar Brussel zijn verhuisd. Mensen willen vooral resultaat en er is geen alleenzalmakende methode om dat te bereiken. Meertalig onderwijs wordt vaak geformuleerd als alternatief voor de huidige situatie omdat, zoals het nu is, het onderwijs tekortschiet. Er zijn verschillende manieren om meertalig onderwijs aan te bieden. Over wat dan wel de beste manier is, kan Rudi Janssens zich moeilijk uitspreken.

Bij de vorige taalbarometer gaven verbazingwekkend veel jongeren aan Arabisch te spreken. Dat neemt gewoonlijk af met de leeftijd. Je verwacht van mensen met een Arabischspreekende achtergrond die hier komen wonen, dat ze vooral Arabisch spreken. Van mensen die hier geboren zijn, verwacht je dat ze meer Frans en Nederlands zullen spreken, maar dat bleek ineens niet meer het geval. Rudi Janssens kon uit de cijfers niet opmaken wat de oorzaak daarvan is. Onder meer in Nederland werd men met hetzelfde probleem geconfronteerd: jongeren van Arabische afkomst die hun taal hier 'Arabisch' gaan noemen. In Nederland is dat dan Arabisch gemengd met heel veel Nederlands en in België met heel veel Frans. Ze noemen dat 'l'arabe'. Op zich is het al een heel moeilijke taal. Een Marokkaan verstaat een Syriër niet, ook al spreken ze allebei Arabisch. Ook de subcultuur is bij jongeren belangrijk. Er zijn in het buitenland studies gebeurd naar de raptaal. Mensen noemen dat Arabisch, terwijl dat niet klopt; het is een soort 'slang-Frans' aangevuld met Arabisch: 'slarabe'. Waarom dat in de vorige studie zo pertinent naar voren kwam en nu weer is gedaald, weet de spreker niet. Hij merkt wel dat dit elders ook het geval is.

Peter Persyn vindt het heel belangrijk dat Rudi Janssens zegt dat er 'exposure' aan de taal moet zijn. Voor anderstaligen is de enige manier daartoe naar het

Nederlandstalig onderwijs gaan. Hij verwijst naar voorbeeldfiguren. Kompany bijvoorbeeld komt uit een eentalig Frans oudergezin, maar had wel 40 uur 'exposure' in de week in het onderwijs en misschien ook nog in de sportclub.

De anderstalige echtgenote van Peter Persyn geeft Nederlandse les in het Franstalig onderwijs. De leerlingen kennen op de duur misschien de moedertaal van hun ouders, maar voor de rest is het allemaal 'slang'. Hun Frans is ook abominabel, en dat is dramatisch. Hoe veraf is de correcte verwerving van een andere taal dan niet? In het Franstalig onderwijs vindt men geen native Nederlandstalige leerkrachten. De enigen die goed scoren, zijn zij die van thuis uit een enorme incentive krijgen omdat de ouders het belang ervan inzien. De verantwoordelijkheid voor het Franstalig onderwijs in Brussel en Wallonië is ongelooflijk.

Om het onderzoek uit te diepen, is kwaliteitsonderzoek nodig. Bij het werken met focusgroepen of het afnemen van diepte-interviews, speelt de noemer niet zo'n rol. Op die manier krijg je meer achtergrondinformatie. Als ze maar een paar uur in de week Nederlands krijgen en daarin thuis niet gesteund worden en er dus niet goed op scoren, krijgen ze er snel een degout van en dragen ze dat hun hele leven mee. *Rudi Janssens* kan dat alleen maar bevestigen. In het Franstalig onderwijs wordt dit ook niet als echt relevant beschouwd. *Peter Persyn* zegt dat taal of wiskunde verwerven dezelfde cognitieve functies vergt. Als de grammatica dus niet goed wordt getraind, dan krijg je mensen bij wie de capaciteit onderbenut blijft. Hij vindt dat zonde. Die training vraagt echter punctualiteit.

3.6. Antwoord van de minister en reactie van een lid

Minister *Sven Gatz* zegt dat het onderzoek veel antwoorden geeft, maar ook weer nieuwe vragen oproept, die niet noodzakelijk kunnen worden beantwoord. Het is nuttig omdat het een coherente basis biedt waarover gediscussieerd kan worden en waarop al dan niet beleid kan worden gegrondvest. De vragen die gesteld worden en die blijven, zijn politieke vragen. Soms kan een richting van antwoord worden gegeven, maar soms speelt de eigen overtuiging mee. In de politiek is dat volstrekt normaal.

De minister vindt het een belangrijk politiek antwoord op dit onderzoek dat de Vlaamse overheid en de VGC blijven investeren in het Nederlandstalig onderwijs, zowel in kwantiteit als in kwaliteit. Elk kind moet een plek op school hebben en er moet extra omkadering zijn in soms complexe klassituaties. Men is daar ook mee bezig. Het kan altijd beter en meer, maar die weg moet men zeker blijven inslaan. De stad vraagt daar ook naar. Verschillende Franstalige parlementsleden die het Inschrijvingsdecreet tegenhouden, hebben kinderen in het Nederlandstalig onderwijs. Ironisch genoeg zorgen ze er eigenlijk voor dat hun kinderen er gemakkelijk naartoe kunnen gaan. Ze doen dat omdat ze in het best mogelijke onderwijssysteem willen zitten. Statistisch is dat het Nederlandstalige. Het is een Belgisch verhaal waarbij de slang in de eigen staart bijt.

De minister gaat iets explicieter in op de bouwstenen die de strategie vanuit het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest kan omvatten om met meertaligheid verder te geraken. Daar bestaat immers een groot draagvlak voor. Het begint met politieke verantwoordelijkheid. Er zal in de volgende Brusselse Regering een minister of staatssecretaris moeten zijn die bevoegd is voor een beleid inzake meertaligheid en die ondervraagbaar is over een plan. De bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse instellingen bakent de bevoegdheidspakketten voor Brussel hermetisch af, maar het is niet verboden om daar nieuwe maatschappelijke uitdagingen aan toe te voegen. Het zou goed zijn dat een Franstalige het beleid inzake meertaligheid voert, omdat de Franstaligen dan zwaarder voor hun verantwoordelijkheid worden gesteld. Maar misschien is het nog beter dat meertalig onderwijs een

gedeelde verantwoordelijkheid wordt van een Nederlandstalige en een Franstalige, en er dus twee ministers bevoegd worden. Dat laat minister Gatz aan de appreciatie van de leden over, omdat hij er zelf nog niet helemaal uit is.

Eerst moet men het eens worden over de basis van een dergelijk plan. Welk doel heeft meertaligheid? Is dat enkel pedagogisch? Er zijn belangrijke argumenten gegeven om dat daarin te verankeren. De kennis van de talen moet stijgen. Het kan ook een element zijn van gedeeld burgerschap, iets positiefs, en hopelijk wordt het in de niet zo verre toekomst als iets typisch Brussels beschouwd. Het warm water moet echter niet worden uitgevonden. Het Marnixplan voor talen geeft daar al een bepaalde basis voor. Er moet worden gekeken of een volgende gewestelijke beleidsploeg dit als basis kan overnemen of aanpassen.

Welke lagen moeten er in dat plan zitten? De minister ziet er drie. Ten eerste is er het onderwijs. Er zou een akkoord moeten worden gesloten dat explicieter is dan de huidige losse samenwerking tussen de twee ministers van Onderwijs. Het aantal ingeschreven leerlingen zou zeker uitgewisseld moeten worden tussen de administraties. Dat is het absolute minimum. Zoals er vijf jaar geleden een cultureel akkoord is gesloten tussen de twee gemeenschappen, zo zou er een onderwijsakkoord met betrekking tot Brussel gesloten moeten worden, dat verdergaat dan de huidige vrijblijvende contacten. Het moet meer omschreven en deels afdwingbaar worden. Zo moet men door de problemen inzake de uitwisseling van taalleerkrachten geraken. Misschien zijn er praktische oplossingen en symbolische elementen, zoals het evident maken dat elke Nederlandstalige school in Brussel een zusterschool heeft in het gewest en vice versa. Daar moet een beleid voor ontwikkeld worden zodat het niet langer afhangt van goede wil.

Een tweede laag is de arbeidsmarkt. Een campagne alleen is inderdaad niet genoeg. Er moeten extra omkaderingsmaatregelen aan worden toegevoegd. Op dat vlak is men nog maar begonnen met onderzoeken wat er inzake arbeidsmarktbeleid mogelijk is. Uiteraard komt, naast Actiris, VDAB in beeld om bijkomende elementen uit te werken.

Maar het gaat niet alleen over talenkennis in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Het gaat er ook over hoe de taal in de rest van het openbaar leven gehanteerd wordt. Dat is de derde laag. Uiteraard komt de Taalwet daarbij om de hoek kijken, maar het gaat om meer. In Brussel 2000 bijvoorbeeld is de boventiteling van theaterstukken uitgevonden. Dat was geen verplichting van de taalwetgeving, maar het was wel een heel goede beslissing. Er moet nog meer worden ingezet op dergelijke zaken. Het gaat ook verder dan taalpromotie: het is taalbeleid, maar dan in de schoot van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Er is een draagvlak van twee derde van de Brusselse opinie. In die zin moeten sommige Franstaligen die daartegen ingaan, beseffen dat ze ingaan tegen de opinie van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, en dat heeft weinig zin.

De minister was ook verrast over het resultaat met betrekking tot 'Vlaams'/'Nederlands', namelijk dat 'Nederlands' bij een derde van de ondervraagden een even problematische connotatie oproept als 'Vlaams'. De minister ging van de hypothese uit dat er een onderscheid was, maar dat blijkt niet zo te zijn. Hij heeft daar ook geen verklaring voor. Hij wil de ingeslagen weg verder bewandelen, omdat twee derde van de mensen wel voor meertaligheid is.

De Taalwet is een grensperceel van deze taalbarometer. Er zijn raakpunten en interferenties, maar ze vallen niet volledig samen. Het kalf ligt gebonden aan een artikel in de Taalwet Bestuurszaken, die al dateert van 1966. Jammer genoeg is gestipuleerd dat de verplichte tweetaligheid voor ambtenaren eigenlijk ondubbelzinnig kan en moet worden gelezen voor statutaire ambtenaren, maar

niet voor contractuele ambtenaren. Uiteraard lezen de Vlamingen het op die manier dat wat voor de ene kan, ook voor de andere kan, maar een groot deel van de Franstalige politici leest dat zo niet, en jammer genoeg ook de Franstalige juristen niet. Er is daarover heel tegengestelde rechtspraak bij de Raad van State. Op een gegeven moment is geprobeerd om via een taalakkoord te verduidelijken wat er zou gebeuren als een benoeming van een contractuele ambtenaar zou worden vernietigd. Dat was een verdienstelijke poging van Vic Anciaux, maar het is niet aan de regering om wetten van openbare orde te interpreteren, en ook niet aan het parlement. Dat komt enkel aan de rechtbanken toe, en die zijn het ook niet eens. Tegenwoordig gebeuren er nog heel weinig statutaire benoemingen. Om die hypotheek te lichten, zal het federale parlement dat deel van de Taalwet moeten aanpassen, want anders blijft dit een straatje zonder eind. De minister hoopt dat dit besef met de jaren groeit.

De taalbarometer gaat over taalkennis en -gebruik in Brussel. Dit kan worden geëxtrapoleerd naar de talenkennis en -verwerving in het hele land. Ook daarover zou op een andere manier gedacht moeten worden, zonder de verworvenheden van de taalwetgeving weg te gooien. Er zal altijd een Taalwet nodig zijn, maar het kader is vijftig jaar oud en intussen is er een en ander veranderd.

Karl Vanlouwe meent dat er zeker kan worden gediscussieerd over de Taalwet. Hij verwijst ook naar het rapport van de vicegouverneur, dat bijzonder duidelijk is met betrekking tot de schorsingen, die niet worden gevolgd door vernietigingen.

Hij vraagt nogmaals of de minister bereid is om het rapport te agenderen op het GGC-college. Minister *Sven Gatz* heeft er geen enkel probleem mee om het rapport te bezorgen aan de Franstalige collega's. Het zou zelfs kunnen dat dit al is gebeurd. Het is immers ook in *Le Soir* aan bod gekomen. Het hele debat en de bouwstenen met betrekking tot het verbeteren en versterken van de meertaligheid, zullen echter werk voor de volgende regering zijn. De bottleneck van de GGC is daar maar een heel beperkt onderdeel van.

Katia SEGERS,
voorzitter

Karl VANLOUWE,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

BRIO	Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum
COCOF	Commission communautaire française (Franse Gemeenschapscommissie)
EU	Europese Unie
GGC	Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
VGC	Vlaamse Gemeenschapscommissie (van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest)
VUB	Vrije Universiteit Brussel